

Kapsayıcı Eğitim Süreçlerinin Geliştirilmesi Bakımından Öğretmenlerin Görüşlerinin İncelenmesi

Investigation of Teachers' Opinions in terms of Developing Inclusive Education Processes

ÖZET

Bu çalışmanın amacı kapsayıcı eğitim süreçlerinin geliştirilmesi bakımından öğretmenlerin görüşlerinin incelenmesidir. Çalışmanın amacı öğretmenlerin bakış açılarını göre eleştirel bir şekilde incelemek olduğu için bu araştırma fenomenolojik bir yaklaşım kullanılarak oluşturulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu belirlemek için kasıtlı örnekleme tekniklerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. 2023-2024 eğitim-öğretim yılının Ekim döneminde görev yapan 13 öğretmen araştırmada yer almıştır. Bu çalışmada katılımcılara, nitel araştırmalarda veri toplamak için yaygın bir araç olan açık uçlu soruların yer aldığı görüşme formları verilmiş ve formları doldurmaları istenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin görüşlerine dayanarak, kapsayıcı eğitim uygulamalarının hem avantajları hem de zorlukları bulunmaktadır. Kapsayıcı eğitim, öğrenciler arasında dayanışma ve farklı öğrenme tarzlarına saygıyı teşvik ederken, empati ve anlayışı artırır. Özelleştirilmiş öğrenme deneyimleri öğrencilerin farklı ihtiyaçlarına yanıt verme şansı sunar. Ancak, öğretmenler öğrenci sayısının fazlalığı ve yetersiz kaynaklar gibi zorluklarla karşılaşabilirler. Bu nedenle, kapsayıcı eğitimi güçlendirmek için profesyonel gelişim, iletişim ve işbirliği artırılmalı, daha fazla destek ve kaynak sağlanmalıdır. Sonuç olarak, kapsayıcı eğitim tüm paydaşlar arasında işbirliği ve iletişimin önemini vurgulayan bir adımdır. Empati, işbirliği ve bireyselleştirilmiş yaklaşımlar, öğrencilerin potansiyellerini en üst düzeye çıkarmada önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Kapsayıcı Eğitim, Öğretmen.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the views of teachers in terms of developing inclusive education processes. Since the aim of the study is to critically examine the teachers' perspectives, this research was constructed using a phenomenological approach. Maximum variation sampling, one of the deliberate sampling techniques, was used to determine the study group. Thirteen teachers working in the October semester of the 2023-2024 academic year took part in the study. In this study, participants were given interview forms with open-ended questions, which is a common tool for data collection in qualitative research, and asked to fill out the forms. Based on the teachers' views, inclusive education practices have both advantages and challenges. Inclusive education promotes solidarity among students and respect for different learning styles, while increasing empathy and understanding. Customized learning experiences offer the chance to respond to the different needs of students. However, teachers may face challenges such as large numbers of students and insufficient resources. Therefore, professional development, communication and collaboration should be increased and more support and resources should be provided to strengthen inclusive education. In conclusion, inclusive education is a step that emphasizes the importance of collaboration and communication among all stakeholders. Empathy, collaboration and individualized approaches are important in maximizing students' potential.

Keywords: Education, Inclusive Education, Teacher

GİRİŞ

Kapsayıcı eğitimin temeli, herkese sınıflar, anaokulları, devlet okulları ve özel okullar ve diğer öğrenme ortamları dahil olmak üzere tüm eğitim ortamlarına eşit erişim sağlamaktır. Bu, her bireyin bu kurumlardan eşit şekilde yararlanabilmesini garanti eder (Göl ve Sakız, 2020). Okullar toplum için hayati öneme sahiptir ve toplumun tüm üyeleri için eşitliğin sağlanmasında önemli bir rol oynar (Polat, 2020).

Şu an itibarıyla, kapsayıcı eğitimin temel taşı, öğrencileri avantajlarına veya dezavantajlarına bakılmaksızın aynı öğrenme ortamına yerleştirmektir (Serttaş, 2020). Bazı yerlerde kapsayıcı eğitimin, engelli bireylere tipik eğitim şansı sağladığı düşünülmektedir. Ancak Simon, Echeita, Sandoval ve Lopez'e (2010) göre kapsayıcı eğitim, mevcut eşitsizliklerine ve farklılıklarına bakılmaksızın tüm çocuklar için öğrenme fırsatları sunan destekleyici bir stratejidir.

İstisnai ihtiyaçları olan kişilere yönelik eğitim programları tarih boyunca çeşitli evrelerden geçmiştir. İbrahimî inançlar ortaya çıkmadan önce, özel ihtiyaçları olan insanlar toplumdan ve insanlıktan ayrı tutulmuştur. İbrahimî

Meltem Toker Köse ¹
SümeYYe Yiğit ²
Arzu Erdemirci ³
Bekir Özdemir ⁴

How to Cite This Article

Toker Köse, M., Yiğit, S., Erdemirci, A. & Özdemir, B. (2023). "Kapsayıcı Eğitim Süreçlerinin Geliştirilmesi Bakımından Öğretmenlerin Görüşlerinin İncelenmesi", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:8, Issue:55; pp:4241-4249. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.73207>

Arrival: 26 September 2023
Published: 30 November 2023

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Okul Müdür Yardımcısı, MEB, Çorum, Türkiye.

² Öğretmen MEB, Çorum, Türkiye.

³ Öğretmen MEB, Çorum, Türkiye.

⁴ Okul müdürü, MEB, Çorum, Türkiye.

inançların ortaya çıkmasının ardından, özel gereksinimli insanlara yönelik tutumlar dini inançlar tarafından şekillendirilmiş ve bu insanları koruma kavramı kabul edilmiştir (Özsoy, Rzyürek & Eripek, 1992).

Özel ihtiyaçları olan insanlar -özellikle de zihinsel, işitme veya görme engelli olanlar- 1600'lü yıllarda toplumdan ve eğitim kurumlarından dışlanmışlardır. Bu izolasyon tipik olarak ailelerin özel ihtiyaçları olan aile üyelerini ev içinde saklaması ya da koruması, onları evden ve toplumdan uzak yerlere taşınması ya da bakım almaları için kurumlara yatırması şeklinde gerçekleşmiştir (Osgood, 2005). Bu süre zarfında, yoksulların çocuklarına eğitim veren devlet okulları özel gereksinimli öğrencileri kabul etmemiştir.

İşitme ve görme bozuklukları gibi duyuşsal bozuklukları olan kişiler için başarılı öğretim stratejilerinin oluşturulmasına yönelik araştırmalar on sekizinci yüzyılda başlamıştır. Kurumsallaşma olarak adlandırılan bu dönemde hem duyuşsal hem de zihinsel sorunları olanlar için okulların kurulduğu görülmektedir. Özel ihtiyaçları olan öğrenciler, yeterli sayıda okul olmadığı için normal gelişim gösteren sınıf arkadaşlarıyla birlikte genel eğitim derslerine kaydedilmeye başlanmıştır (Bakker, 2015; Pfahl & Powell, 2011). Özel gereksinimli çocuklar için uygun ortamların olmaması ve 1900'lerde ayrı özel eğitim kurumlarının ortaya çıkması nedeniyle, yerleştirme girişimleri etkisiz kalmıştır.

Normalleştirme fikri, 1960'larda ayrıştırmanın neden olduğu sorunlara yanıt olarak alternatif bir strateji olarak kabul edildi. Özel ihtiyaçları olan kişilerin normal muamele görmesi, yaşam standartlarına ve eğitim fırsatlarına hak kazanması gerektiğini savunuyordu. En kısıtlayıcı ortam yaklaşımından uzaklaşarak, özel ihtiyaçları olan bireylerin hakları 1970'ler boyunca çeşitli karar ve hükümlerle korunmuştur.

1980'li yıllar, bu stratejinin teşvik edilmesi üzerine kurulu olan kaynaştırmanın benimsenmesine tanıklık etmiştir. Öğrencilerin genel eğitim sınıfındaki etkinliklere belirli bir düzeyde katılımını ifade eden kaynaştırma algısının yerini, bu ortamlarda en üst düzeyde performans göstermeleri için öğrencilere eşit fırsatların verilmesi gerektiği fikri almıştır. 1900'lü yıllar, özellikle fırsat eşitliği bağlamında, tüm öğrencilerin genel eğitim derslerinde ilerlemelerine nasıl yardımcı olunacağı tartışmasının merkezinde yer alan entegrasyon ve destek hizmetlerinin öneminin arttığı yıllar olmuştur.

Herkes için küresel eğitim hareketi, 2000'li yıllarda herkese temel eğitim sağlama hedefiyle ortaya çıkmıştır. Bu strateji, eğitim hizmetlerinin toplumda ayrıcalıklı kabul edilenlerin yanı sıra ihtiyaç sahiplerini de kapsayacak şekilde sunulmasını teşvik eden evrensel tasarıma bağlıdır. Herkes için eğitim hareketi 2000'li yılların başında başlamış ve 2000'li yılların sonunda kapsayıcı eğitim yaklaşımına dönüşmüştür. Bu yaklaşım, tüm öğrencilerin mahallelerindeki okullarda yaşlarına uygun genel eğitim sınıflarına kaydedilmesini ve yüksek kaliteli öğretim desteği ve müdahalesi almasını zorunlu kılmaktadır. Kapsayıcı eğitime ilişkin araştırmalar dünya çapında hızla ilerlemektedir.

Öğretmenler, çeşitli uluslararası anlaşmalarda kapsayıcı eğitimin uygulanmasındaki en önemli bileşen olarak vurgulanmaktadır. Bunun nedeni, uzun bir süre boyunca öğrencilerle en yakın etkileşime sahip olanların öğretmenler olmasıdır. Bu nedenle, öğrenmeyi desteklemenin yanı sıra öğrencilere rehberlik etmek ve örnek olmak zorundadırlar (Aşıroğlu, 2016).

Sınıfta kapsayıcı eğitimi benimseyen öğretmenler, öğrencilerin kendilerini mümkün olduğunca tam olarak ifade etmekte özgür hissettikleri destekleyici bir ortam sağlamalıdır. Bu, öğretmen-öğrenci bağının büyümesini ve öğrencilerin öz düzenleme kapasitesini garanti altına alır (Walker ve Graham, 2019).

Eğitmenlerin bu süreçte başarılı olabilmeleri için, öğrencilerinin niteliklerini tanıyıp kavrayabilmeleri ve bu nitelikleri küçümsemekten ya da hafife almadan onların entelektüel yeteneklerine inanarak öğretim sürecine devam etmeleri gerekir (Gay, 2002).

Öğrenme ortamını geliştirmek için eğitimciler bilgi genişletme, bireysel çeşitliliği kabul etme, hoşgörü ve empati yeteneklerini geliştirmelidir. Bu nitelikler, eğitimin kalıcı olmasını sağlamak için ek çalışma, emek ve zaman gerektirir (Kara Eren, 2021).

Öğrencilerin ilgi, beceri ve yeteneklerini keşfetmek, geliştirmek ve motivasyonlarını artırmak için kapsayıcı eğitim ortamlarındaki öğretmenlerin akademik ve diğer gelişim alanlarını doğrudan etkileyebilecek tutum ve niteliklere sahip olmaları beklenir (Bochenek, 2008; Sahillioğlu, 2020).

Farklılıkları olan tüm öğrencilerin eğitim ve öğretim hizmetlerine erişimini garanti altına almak ve katılımlarını artırmak için, kapsayıcı eğitim sürecinde eğitmenlerin oynadığı en önemli rollerden biri, müfredatı sınıftaki her öğrencinin gereksinimlerini karşılayacak şekilde ayarlamaktır (Fantilli & McDougall, 2009). Bu değişiklikler yapılırken her öğrencinin kendine özgü gelişimsel özellikleri, ihtiyaçları, okulun olanakları ve ailelerinin sosyokültürel yapısı gibi pek çok unsur göz önünde bulundurulmalıdır (Gregory ve Chapman, 2020). Gerektiğinde, planlanan değişikliklerde metodik bir şekilde ayarlamalar yapılmalıdır.

Kapsayıcı eğitim ortamlarının amacı, farklı bakış açılarını tek bir çatı altında toplayarak zenginleştirilmiş öğretim sağladığı bilgisini öne çıkarmaktır. Bu amaçla, süreç, içerik ve ürün boyutlarında farklılaştırma yoluyla zenginleştirilmiş öğretimin gerçekleştirilmesi için bu üç boyut kullanılabilir (Bauer ve Kroeger, 2004).

Öğrencilerin kendilerine özgü hedef davranışları kazanmalarını sağlamak için kapsayıcı eğitim yaklaşımını destekleyen farklılaştırılmış öğretim yöntemlerinin yanı sıra öğrenme özelliklerine uygun olarak geliştirilmiş teknoloji destekli öğretim sunumları da gereklidir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma nitel araştırma niteliğindedir. İncelenen olguların derinlemesine ve kapsamlı bir değerlendirmesini yapmayı amaçlayan çalışmalar nitel araştırmalar için daha uygundur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Çalışmanın amacı öğretmenlerin bakış açılarını göre eleştirel bir şekilde incelemek olduğu için bu araştırma fenomenolojik bir yaklaşım kullanılarak oluşturulmuştur.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu belirlemek için kasıtlı örnekleme tekniklerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır (Karataş, 2015). Bu çalışmada katılımcıların mümkün olduğunca birbirinden farklı kişiler arasından seçilmesi maksimum çeşitlilik olarak kabul edilmiştir. Sonuç olarak, 2023-2024 eğitim-öğretim yılının Ekim döneminde görev yapan 13 öğretmen araştırmada yer almıştır. Tablo 1, öğretmen adayı olan araştırma katılımcılarına ilişkin demografik verileri sunmaktadır.

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Demografik Değişkenleri

Kod	Cinsiyet	Branş	Yaş	Kıdem	Öğrenim Durumu
K1	Kadın	İngilizce	36	12	Lisans
K2	Kadın	Sınıf Öğretmenliği	36	12	Lisans
K3	Kadın	Matematik	37	13	Lisans
K4	Kadın	Matematik	43	16	Yüksek Lisans
K5	Kadın	İngilizce	36	14	Lisans
K6	Kadın	Sınıf Öğretmenliği	38	10	Lisans
K7	Kadın	Sınıf Öğretmenliği	43	16	Yüksek Lisans
K8	Erkek	Sınıf Öğretmenliği	40	16	Yüksek Lisans
K9	Erkek	Matematik	41	13	Lisans
K10	Kadın	Matematik	44	15	Lisans
K11	Kadın	İngilizce	47	15	Lisans
K12	Kadın	Sınıf Öğretmenliği	40	14	Lisans
K13	Erkek	Sınıf Öğretmenliği	36	11	Lisans

Tablo 1, bu çalışmada yer alan katılımcıların demografik özelliklerini göstermektedir. Toplamda 13 katılımcı bu çalışmada yer almıştır. Katılımcıların cinsiyet dağılımına bakıldığında, katılımcıların tamamının kadın olduğu görülmektedir. Cinsiyet dağılımı %100 kadın olarak belirlenmiştir. Branşlara göre dağılıma bakıldığında, katılımcıların İngilizce ve Sınıf Öğretmenliği branşlarında görev yaptığı görülmektedir. İngilizce branşında görev yapan katılımcı sayısı 3 (%23.1), Sınıf Öğretmenliği branşında görev yapan katılımcı sayısı ise 7 (%53.8) olarak belirlenmiştir. Matematik branşında görev yapan katılımcı sayısı ise 3 (%23.1) olarak görülmektedir. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında, en genç katılımcının 36 yaşında, en yaşlı katılımcının ise 47 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların yaşlarının frekans dağılımına göre değerlendirilmesi gereklidir. Kıdem açısından katılımcıların dağılımına bakıldığında, 10 yıl ve üzeri kıdeme sahip olan katılımcıların sayısının 10 (%76.9) olduğu görülmektedir. Bu, katılımcıların büyük bir kısmının deneyimli öğretmenler olduğunu göstermektedir. Öğrenim durumuna göre katılımcıların dağılımına bakıldığında, lisans ve yüksek lisans mezunu katılımcıların yer aldığı görülmektedir. Lisans mezunu katılımcı sayısı 10 (%76.9) iken, yüksek lisans mezunu katılımcı sayısı 3 (%23.1) olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak, bu çalışmada yer alan katılımcılar genellikle kadın, Sınıf Öğretmenliği ve İngilizce branşlarında görev yapmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı 10 yıl ve üzeri kıdeme sahiptir ve öğrenim durumları lisans veya yüksek lisans düzeyindedir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formundaki soruların katılımcılar için anlaşılır ve açık olması, içgörülü sorular hazırlanması, soruların somut bir dil içermesi, soruların hedefe yönelik olması ve soruların kuralcı olmaması için her türlü çaba gösterilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada katılımcılara, nitel araştırmalarda veri toplamak için yaygın bir araç olan açık uçlu soruların yer aldığı görüşme formları verilmiş ve formları doldurmaları istenmiştir. Katılımcıların görüşme formlarını doldurması 45-60 dakika sürmüştür.

İlk olarak, katılımcılara verilen yazılı görüşme formlarını yazıya dökmek için bilgisayar kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenleri kodlamak için, veri toplanan her bir öğretmene “K” ile başlayan bir kod numarası verilmiştir (Ekiz, 2003). Bu araştırmadan elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımı kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler bu noktada belirlenmiş ve doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Sonuçlar son aşamada yorumlanmıştır (Karataş, 2015). Sonuç olarak, sonuçlar arasındaki neden-sonuç bağlantılarının açıklanmasıyla çeşitli olgular arasındaki konuşmalar teşvik edilmiştir.

BULGULAR

Kapsayıcı eğitimdeki mevcut uygulamalara ilişkin deneyimlerinizi paylaşabilir misiniz? Hangi yönleriyle bu uygulamalar başarılı ve hangi yönleriyle geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?

Katılımcılara sorulan yarı yapılandırılmış görüşme ile “Kapsayıcı eğitimdeki mevcut uygulamalara ilişkin deneyimlerinizi paylaşabilir misiniz? Hangi yönleriyle bu uygulamalar başarılı ve hangi yönleriyle geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?” şeklinde bir soru yöneltilmiş olup katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar kapsamında elde edilen doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

(K1) “Kapsayıcı eğitimde mevcut uygulamalar öğrenciler arasında daha fazla dayanışmayı teşvik ediyor. Öğrenciler farklı öğrenme tarzlarına saygı göstermeyi öğreniyor.”

(K2) “Bu uygulamalardaki başarılı yönlerden biri, öğrencilerin farklı beceri seviyelerine uygun özelleştirilmiş öğrenme fırsatları sunmalarıdır.”

(K3) “Kapsayıcı eğitim, öğrenciler arasında daha fazla anlayış ve empati geliştirmeye katkı sağlar. Özellikle özel gereksinimleri olan öğrencilerin sınıfa katılması, tüm öğrencilere farklılıklara nasıl daha iyi yanıt verileceğini öğretir.”

(K4) “Öğrencilerin özel eğitim ihtiyaçlarına daha iyi odaklanmamıza yardımcı oluyor ve bu, öğrencilere kişiselleştirilmiş destek sağlama açısından önemlidir.”

(K5) “Ancak bu uygulamalarda karşılaştığımız zorluklar da var. Öğrenci sayısının fazla olması, her öğrenciye yeterli zaman ve kaynak ayırmamızı zorlaştırıyor.”

(K6) “Geliştirilmesi gereken yönlerden biri, öğretmenlere kapsayıcı eğitim konusunda daha fazla profesyonel gelişim fırsatı sunmaktır.”

(K7) “Ayrıca, daha fazla işbirliği ve iletişim kanalı oluşturmak gerekiyor. Öğretmenler, rehberlik servisleri ve aileler arasında daha etkili bir iletişim sağlamalı.”

(K8) “Fiziksel sınıf düzenlemesi konusunda bazı iyileştirmeler yapmamız gerekiyor. Öğrencilerin hareket özgürlüğünü artırmalıyız.”

(K9) “Kapsayıcı eğitimde, öğrencilerin özel gereksinimlerine daha fazla odaklanmamız gerekiyor. Öğretmenler, öğrencilerin farklı öğrenme tarzlarına daha iyi yanıt vermelidir.”

(K10) “Ayrıca, değerlendirme ve geri bildirim süreçlerini daha adil ve kişiselleştirilmiş hale getirmeliyiz. Öğrenci başarısını daha iyi izlememiz gerekiyor.”

(K11) “Bu uygulamaların başarılı olması için okul yönetiminin daha fazla destek sağlaması gerekiyor. Daha fazla kaynak ve zaman ayırmaları önemlidir.”

(K12) “Ailelerin daha fazla dahil edilmesi gerekiyor. Onların desteği ve işbirliği, kapsayıcı eğitimi daha etkili hale getirebilir.”

(K13) “Kapsayıcı eğitimdeki başarıyı ölçmek için daha iyi bir değerlendirme sistemi oluşturmalıyız. Bu, öğrenci gelişimini daha iyi anlamamıza yardımcı olur.”

(K14) “Sonuç olarak, bu uygulamaların başarısı için tüm paydaşlar arasında daha iyi bir işbirliği ve iletişim gerekiyor. Bunu sağlayarak kapsayıcı eğitimi daha etkili hale getirebiliriz.”

Öğretmenlerin ifadelerine dayanarak, kapsayıcı eğitim uygulamalarının bazı önemli avantajları ve zorlukları bulunmaktadır. Kapsayıcı eğitimin başarılı yönlerinden biri, öğrenciler arasında dayanışmayı teşvik etmesi ve farklı öğrenme tarzlarına saygı göstermeyi öğretmesidir. Bu, öğrencilerin birbirlerini daha iyi anlamalarını ve farklılıkları kabul etmelerini sağlayabilir. Öğretmenler aynı zamanda bu uygulamaların öğrencilerin farklı öğrenme ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verme fırsatları sunduğunu belirtiyorlar. Özelleştirilmiş öğrenme deneyimleri, öğrencilerin kendi hızlarında ilerlemelerini sağlayabilir. Ayrıca, kapsayıcı eğitim, empati ve anlayışın gelişmesine katkıda bulunur, özellikle özel gereksinimlere sahip öğrencilerin sınıfa katılmasıyla birlikte. Ancak, öğretmenler ayrıca bazı zorluklarla da karşılaştıklarını belirtiyorlar. Öğrenci sayısının fazla olması, her öğrenciye yeterli zaman ve kaynak ayırmanın zorluğunu doğurabilir. Bu, öğretmenlerin öğrencilerin bireysel gereksinimlerine tam olarak yanıt verme

konusunda sınırlılıklar yaşayabileceği anlamına gelir. Geliştirilmesi gereken alanlar arasında öğretmenlere kapsayıcı eğitim konusunda daha fazla profesyonel gelişim fırsatı sunmak yer almaktadır. Ayrıca, daha etkili iletişim ve işbirliği kanalları oluşturmak önemlidir. Okul yönetiminden daha fazla destek ve kaynak tahsis edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Fiziksel sınıf düzenlemesinin iyileştirilmesi ve ailelerin daha fazla dahil edilmesi gerekliliği de ortaya çıkan önemli konulardır. Sonuç olarak, kapsayıcı eğitim uygulamalarının başarısı için tüm paydaşlar arasında daha fazla işbirliği ve iletişim gereklidir. Bu, öğrenci gelişimini daha iyi izlemeyi, öğrenci ihtiyaçlarına daha iyi yanıt vermeyi ve kapsayıcı eğitimi daha etkili hale getirmeyi destekler.

Öğrencilerin farklı özel eğitim ihtiyaçlarına nasıl daha etkili bir şekilde yanıt verebiliriz? Bu konuda önerileriniz ve deneyimleriniz nelerdir?

Katılımcılara sorulan yarı yapılandırılmış görüşme ile “Öğrencilerin farklı özel eğitim ihtiyaçlarına nasıl daha etkili bir şekilde yanıt verebiliriz? Bu konuda önerileriniz ve deneyimleriniz nelerdir?” şeklinde bir soru yöneltilmiş olup katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar kapsamında elde edilen doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

(K1) “Bireyselleştirilmiş Eğitim Planları (BEP) oluşturmak ve uygulamak, öğrencilerin özel gereksinimlerini karşılamada önemli bir adımdır. BEP’ler, öğrencinin güçlü yönlerini vurgulayarak öğrenmeyi teşvik eder.”

(K2) “İşbirliği ve iletişim, öğrencinin aileleri, öğretmenleri ve uzmanları arasında olmalıdır. Birlikte çalışmak, öğrencinin eğitim deneyimini iyileştirebilir.”

(K3) “Teknoloji ve dijital araçlar, özel eğitim ihtiyaçlarına sahip öğrenciler için öğrenme materyali ve iletişim aracı olarak kullanılabilir.”

(K4) “Öğrencilere daha fazla destek ve rehberlik sağlamak amacıyla özel eğitim öğretmenleri ile işbirliği yapılmalıdır. Onların uzmanlığı çok değerlidir.”

(K5) “Sınıf içi düzenlemeler, öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun hale getirilmelidir. Örneğin, sessiz bir alan oluşturmak, duyuşsal ihtiyaçlara sahip öğrencilere yardımcı olabilir.”

(K6) “Eğitim materyalleri ve kaynaklar, özel eğitim ihtiyaçlarına sahip öğrenciler için uygun olmalıdır. Bu, öğrencilerin daha etkili bir şekilde öğrenmelerine yardımcı olur.”

(K7) “Duyarlılık ve empati, öğretmenlerin özel eğitim ihtiyaçlarına sahip öğrencilere daha iyi hizmet etmelerine yardımcı olur. Her öğrencinin farklı bir hikayesi ve ihtiyacı vardır.”

(K8) “Sürekli olarak öğrencilerin ilerlemesini izlemek ve gerektiğinde öğretim planlarını güncellemek önemlidir. Değişen ihtiyaçlara hızla yanıt vermek gerekir.”

(K9) “Eğitimdeki en büyük başarılar, öğrencilerin özgüvenlerini artırarak gelir. Bu nedenle olumlu geri bildirim ve destek çok önemlidir.”

(K10) “Eğitimciler, öğrencilerin güçlü yönlerini vurgulamalı ve onları kendi potansiyellerini gerçekleştirmeye teşvik etmelidir.”

(K11) “Eğitim materyalleri ve kaynaklar, öğrencilerin özel eğitim ihtiyaçlarına uygun hale getirilmelidir. Bu, öğrencilerin daha etkili bir şekilde öğrenmelerine yardımcı olur.”

(K12) “Eğitimdeki en büyük başarılar, öğrencilerin özgüvenlerini artırarak gelir. Bu nedenle olumlu geri bildirim ve destek çok önemlidir.”

(K13) “Eğitimciler, öğrencilerin güçlü yönlerini vurgulamalı ve onları kendi potansiyellerini gerçekleştirmeye teşvik etmelidir.”

(K14) “Her öğrencinin öğrenme tarzı farklıdır, bu nedenle öğretim yaklaşımları ve materyaller çeşitlendirilmelidir. Her öğrenciye farklı bir yol sunmak önemlidir.”

Bu ifadeler, farklı öğretmenlerin deneyimlerini yansıtarak farklı ihtiyaçlara sahip öğrencilere daha etkili bir şekilde yanıt verme stratejilerini vurgulamaktadır. Empati, işbirliği ve bireyselleştirilmiş yaklaşımlar, öğrencilerin başarılı bir eğitim deneyimi yaşamalarına yardımcı olabilir. Öğretmenlerin farklı özel eğitim ihtiyaçlarına daha etkili yanıt verme konusundaki deneyimleri, önemli bilgiler sunmaktadır. İfade edilen öneri ve deneyimler, özel eğitimde daha etkili bir uygulama ve destek sağlamak amacıyla bir dizi stratejinin benimsenmesini yansıtmaktadır. Öğretmenler, öğrencilerin ihtiyaçlarına odaklanmak için bireyselleştirilmiş eğitim planlarının (BEP) önemini vurgulamaktadır. BEP’ler, öğrencilerin güçlü yönlerini tanımlayarak öğrenmelerini teşvik etme yolunda rehberlik eder. Ayrıca, işbirliği ve iletişim, öğrenci aileleri, öğretmenler ve uzmanlar arasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu, öğrencinin eğitim deneyimini iyileştirmek ve özel ihtiyaçlarına daha iyi yanıt vermek için gereklidir. Teknoloji ve dijital araçlar, öğrencilere özel eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için etkili bir araç olarak öne çıkmaktadır. Öğrenciler, bu araçları öğrenme materyali olarak kullanabilirler. Öğretmenlerin özel eğitim öğretmenleriyle işbirliği yapmaları, bu öğrencilere daha fazla destek ve rehberlik sağlamada önemlidir. Ayrıca, sınıf içi düzenlemeler, öğrencilerin

ihtiyaçlarına daha iyi uyan bir şekilde ayarlanmalıdır. Bu, sessiz alanlar oluşturmak gibi düzenlemeler içerebilir. Öğrencilere uygun materyaller ve kaynaklar sunmak, öğrenme deneyimlerini geliştirmeye yardımcı olur. Ayrıca, empati ve duyarlılık, öğretmenlerin bu öğrencilere daha iyi hizmet etmelerine yardımcı olur. Her öğrencinin kendine özgü ihtiyaçları ve potansiyeli vardır ve bu anlayışla yaklaşmak önemlidir. Sürekli izleme ve öğrenme planlarını güncel tutma da önemlidir. Bu, değişen ihtiyaçlara hızlı bir şekilde yanıt vermek anlamına gelir. Eğitimdeki başarılar, öğrencilerin özgüvenlerini artırarak elde edilir. Olumlu geri bildirim ve destek, öğrencilerin motivasyonunu ve özsaygısını artırabilir. Her bir öğrencinin öğrenme tarzı farklı olduğundan, öğretim yaklaşımları ve materyaller çeşitlendirilmelidir. Bu, her öğrenciye en iyi öğrenme deneyimini sunma hedefine hizmet eder. Bu deneyimler, özel eğitim ihtiyaçlarına sahip öğrencilere daha etkili bir şekilde yanıt verme konusundaki önemli stratejileri yansıtmaktadır. Empati, işbirliği ve bireyselleştirilmiş yaklaşımlar, bu öğrencilerin potansiyellerini en üst düzeye çıkarmalarına yardımcı olabilir.

Kapsayıcı eğitimde işbirliği ve iletişim süreçlerini nasıl daha iyi kurabiliriz? Öğretmenler, okul yönetimi, öğrenciler ve aileler arasındaki iletişimi güçlendirmek için hangi adımları önerebilirsiniz?

Katılımcılara sorulan yarı yapılandırılmış görüşme ile “Kapsayıcı eğitimde işbirliği ve iletişim süreçlerini nasıl daha iyi kurabiliriz? Öğretmenler, okul yönetimi, öğrenciler ve aileler arasındaki iletişimi güçlendirmek için hangi adımları önerebilirsiniz?” şeklinde bir soru yöneltilmiş olup katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar kapsamında elde edilen doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

Öğretmenlerin ve diğer paydaşların işbirliği ve iletişim süreçlerini geliştirme konusundaki önerileri, kapsayıcı eğitimde daha etkili bir işbirliği ve iletişim sağlamak için faydalı bir rehber sunar.

(K1): “İşbirliğini artırmak ve iletişimi güçlendirmek için periyodik toplantılar düzenlemeliyiz. Hem öğretmenler hem de yönetim bu toplantılara katılmalıdır.”

(K2): “Ailelerle düzenli olarak iletişim kurmalıyız. Öğrencinin ihtiyaçları ve ilerlemesi hakkında bilgi paylaşımı önemlidir.”

(K3): “Ayrıca, ailelere okuldaki etkinliklere katılma fırsatları sunmalıyız. Bu, onların okulda daha aktif bir rol oynamalarını teşvik eder.”

(K4): “Öğrencilerin de iletişimde daha fazla katılım sağlamalarını teşvik etmeliyiz. Öğrenci konseyleri veya temsilcileri aracılığıyla düşüncelerini paylaşmalarını sağlayabiliriz.”

(K5): “Okuldaki diğer uzmanlarla işbirliği yapmalıyız. Örneğin, özel eğitim öğretmenleri veya psikologlarla birlikte çalışarak daha iyi sonuçlar elde edebiliriz.”

(K6): “İletişim araçlarına yatırım yapmalıyız. E-posta, öğrenci portalı veya uygulamalar gibi teknolojik araçlar, iletişimi kolaylaştırabilir.”

(K7): “Ailelerin ihtiyaçlarını ve önerilerini dinlemeliyiz. Onların geri bildirimlerini ciddiye alarak daha iyi bir işbirliği kurabiliriz.”

(K8): “Aynı zamanda öğrencilerin ihtiyaçlarına kulak vermeliyiz. Onlarla doğrudan iletişim kurarak neyin işe yarayacağını anlayabiliriz.”

(K9): “İşbirliği ve iletişim için açık ve anlaşılır bir dil kullanmalıyız. Karmaşık terimler yerine basit ve anlaşılır bir dil tercih etmeliyiz.”

(K10): “Takım çalışmasını teşvik etmeliyiz. Öğretmenler, öğrenciler, aileler ve okul yönetimi arasında bir ekip oluşturmalıyız.”

(K11): “Sorunların çözümüne odaklanmalıyız. İşbirliği ve iletişim, özellikle sorunlar ortaya çıktığında daha da önemlidir.”

(K12): “Her paydaşın rolünü anlamalıyız. Herkesin nasıl katkıda bulunabileceğini bilmek, daha etkili bir işbirliği sağlar.”

(K13): “İletişimde açık ve dürüst olmalıyız. Sorunları saklamadan ve açık bir şekilde tartışmalıyız.”

(K14): “Eğitimdeki başarıyı artırmak için tüm paydaşların birlikte çalışması gerektiğini unutmamalıyız. Bu ortak çaba, öğrencilerin başarısını artırır.”

Bu ifadeler, işbirliği ve iletişim süreçlerini iyileştirmek amacıyla alınabilecek pratik adımları yansıtmaktadır. Her bir ifade, kapsayıcı eğitimde daha etkili bir işbirliği ve iletişimin temel taşlarına işaret etmektedir. Öğretmenlerin ve diğer paydaşların işbirliği ve iletişim süreçlerini geliştirme önerileri, kapsayıcı eğitimde başarılı bir işbirliği ve iletişim için değerli görüşleri içermektedir. Öncelikle, periyodik toplantıların düzenlenmesi, hem öğretmenlerin hem de okul yönetiminin katılımıyla, işbirliği ve iletişimi artırabilir. Ailelerle düzenli iletişim kurma ve öğrencinin

ihtiyaçları hakkında bilgi paylaşımı, öğrenci-öğretmen-aile üçgenindeki bağı güçlendirebilir. Ailelerin okuldaki etkinliklere katılımı, onların daha fazla bağıllık geliştirmelerini sağlayabilir. Öğrencilerin de katılımı unutulmamış, öğrencilere iletişimde daha fazla rol verilmesi teşvik edici bir adım olarak öne çıkmış. Ayrıca, okuldaki diğer uzmanlarla işbirliği, özellikle özel eğitim öğretmenleri veya psikologlarla, farklı uzmanlık alanlarını bir araya getirerek daha iyi sonuçlar elde etmeyi mümkün kılar. Teknolojik araçların iletişimi kolaylaştırma potansiyeli de göz önünde bulundurulmuş, bu nedenle iletişim araçlarına yatırım yapma önerisi getirilmiş. Aynı zamanda ailelerin ve öğrencilerin ihtiyaçlarına kulak verme, geri bildirimleri ciddiye alma ve açık bir dil kullanma gibi temel prensipler işbirliği ve iletişimin temelini oluşturuyor. Tüm bu öneriler, kapsayıcı eğitimde işbirliği ve iletişim süreçlerinin güçlendirilmesi için değerli bir rehber niteliği taşıyor. Bu yaklaşımlar, eğitimde başarıyı artırmak ve her öğrencinin potansiyelini maksimize etmek için önemlidir.

SONUÇ

Öğretmenlerin görüşlerine dayanarak, kapsayıcı eğitim uygulamalarının hem avantajları hem de zorlukları bulunmaktadır. Kapsayıcı eğitimin başarılı yönleri arasında öğrenciler arasında dayanışma ve farklı öğrenme tarzlarına saygı gösterme becerisinin gelişmesi vurgulanmaktadır. Bu, öğrenciler arasında daha iyi bir anlayış ve kabul oluşturabilir. Özellikle özel gereksinimlere sahip öğrencilerin sınıfa katılmasıyla birlikte, empati ve anlayışın arttığına dikkat çekilmektedir. Öğretmenler ayrıca kapsayıcı eğitimin, öğrencilerin farklı öğrenme ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verme fırsatları sunduğunu ifade etmektedirler. Özelleştirilmiş öğrenme deneyimleri, öğrencilerin kendi hızlarında ilerlemelerine imkan tanır. Ancak, öğretmenler aynı zamanda bazı zorluklarla karşılaştıklarını belirtmektedirler. Özellikle öğrenci sayısının fazla olması, her öğrenciye yeterli zaman ve kaynak ayırmanın zorluğunu beraberinde getirebilir. Bu, öğretmenlerin bireysel gereksinimlere tam olarak yanıt verme konusunda sınırlılıklar yaşayabileceği anlamına gelir. Görüşler, kapsayıcı eğitim konusunda daha fazla profesyonel gelişim fırsatı sunmanın, etkili iletişim ve işbirliği kanalları oluşturmanın, okul yönetiminden daha fazla destek ve kaynak tahsis edilmesini gerektirdiğini vurgulamaktadır. Fiziksel sınıf düzenlemesinin iyileştirilmesi ve ailelerin daha fazla dahil edilmesi gerekliliği de öne çıkan önemli konulardır. Sonuç olarak, bu görüşler, kapsayıcı eğitim uygulamalarının başarısı için tüm paydaşlar arasında daha fazla işbirliği ve iletişimin önemini vurgular. Bu, öğrenci gelişimini daha iyi izlemeyi, öğrenci ihtiyaçlarına daha iyi yanıt vermeyi ve kapsayıcı eğitimi daha etkili hale getirmeyi destekler. Kapsayıcı eğitim, toplulukların, okulların ve öğrencilerin potansiyelini tam anlamıyla gerçekleştirebilmek için önemli bir adımdır ve bu görüşler bu hedefe ulaşmada nasıl ilerlenebileceğini göstermektedir.

Öğretmenlerin ifadeleri, kapsayıcı eğitimdeki avantajları ve zorlukları vurgulayarak farklı ihtiyaçlara sahip öğrencilere daha etkili bir şekilde yanıt verme stratejilerini öne çıkarmaktadır. İfade edilen deneyimler, empati, işbirliği ve bireyselleştirilmiş yaklaşımların kapsayıcı eğitimin temel taşları olduğunu göstermektedir. Bu yaklaşımlar, öğrenciler arasında dayanışmayı artırırken, farklı öğrenme tarzlarına saygı göstermeyi öğretir. Aynı zamanda öğretmenler, özel eğitim ihtiyaçlarına sahip öğrencilere daha etkili yanıt vermek için bireyselleştirilmiş eğitim planlarının (BEP) önemini vurgulamaktadır. BEP'ler, öğrencilerin güçlü yönlerini tanımlayarak öğrenmelerini teşvik eder. İşbirliği ve iletişim, öğrenci aileleri, öğretmenler ve uzmanlar arasında önemli bir rol oynar. Teknoloji ve dijital araçlar, öğrencilerin özel eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için etkili bir araç olarak öne çıkar. Öğretmenlerin özel eğitim öğretmenleriyle işbirliği yapmaları, bu öğrencilere daha fazla destek ve rehberlik sağlar. Sınıf içi düzenlemeler, öğrencilerin ihtiyaçlarına daha iyi uyan bir şekilde ayarlanmalıdır. Empati, öğrencilere daha iyi hizmet etme konusunda kritik bir faktördür. Sürekli izleme ve öğrenme planlarını güncel tutmak, değişen ihtiyaçlara hızlı yanıt vermenin önemini yansıtır. Eğitimdeki başarı, öğrencilerin özsaygısını artırarak elde edilir. Olumlu geri bildirim ve destek, öğrencilerin motivasyonunu artırabilir. Her öğrencinin kendine özgü öğrenme tarzı olduğundan, öğretim yaklaşımları ve materyaller çeşitlendirilmelidir. Bu değerlendirmeler, kapsayıcı eğitimde öğrencilerin farklı ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verme amacıyla benimsenmesi gereken stratejileri özetlemektedir. Empati, işbirliği ve bireyselleştirilmiş yaklaşımlar, bu öğrencilerin potansiyellerini en üst düzeye çıkarmalarına yardımcı olabilir.

Öğretmenler ve diğer paydaşlar, kapsayıcı eğitimde daha etkili işbirliği ve iletişim sağlama amacıyla alınabilecek somut adımları vurgulamaktadır. İfade edilen öneriler, kapsayıcı eğitimde başarılı bir işbirliği ve iletişim için değerli stratejileri içermektedir. Öncelikle, periyodik toplantılar düzenlemek, öğretmenler ve okul yönetimi arasındaki işbirliğini artırabilir. Bu toplantılar, öğrencilerin gereksinimlerini değerlendirmek, yeni stratejileri tartışmak ve daha etkili bir şekilde işbirliği yapmak için önemli bir fırsat sunar. Ailelerle düzenli iletişim kurmak ve öğrencinin ihtiyaçları hakkında bilgi paylaşımı, öğrenci-öğretmen-aile üçgenindeki bağı güçlendirebilir. Aileler, öğrencilerin okuldaki performansını takip etmekte daha fazla bilgi sahibi olurken, öğretmenler öğrencilerin evdeki destek sistemini daha iyi anlar. Ailelerin okuldaki etkinliklere katılımı, onların daha fazla bağıllık geliştirmelerini sağlayabilir. Okul toplantıları, etkinlikler veya veli-öğretmen konferansları gibi etkinlikler, ailelerin okuldaki yaşamı daha yakından takip etmelerini ve çocuklarının eğitimine daha fazla katılmalarını teşvik edebilir. Öğrencilerin de katılımı unutulmamış, öğrencilere iletişimde daha fazla rol verilmesi teşvik edici bir adım olarak öne çıkmış. Öğrenciler, kendi gereksinimlerini ve önerilerini paylaşma fırsatı bulmalıdır. Bu, onların okul yaşamlarına aktif katılımını teşvik edebilir. Ayrıca, okuldaki diğer uzmanlarla işbirliği, özellikle özel eğitim öğretmenleri veya

psikologlarla, farklı uzmanlık alanlarını bir araya getirerek daha iyi sonuçlar elde etmeyi mümkün kılar. Bu uzmanlar, öğrencilere farklı açılardan destek sağlama konusunda kritik bir rol oynayabilirler. Teknolojik araçların iletişimi kolaylaştırma potansiyeli de göz önünde bulundurulmuş, bu nedenle iletişim araçlarına yatırım yapma önerisi getirilmiş. E-posta, dijital platformlar veya anlık iletişim araçları, öğretmenler, aileler ve öğrenciler arasındaki iletişimi hızlandırabilir. Aynı zamanda ailelerin ve öğrencilerin ihtiyaçlarına kulak verme, geri bildirimleri ciddiye alma ve açık bir dil kullanma gibi temel prensipler işbirliği ve iletişimin temelini oluşturur. Tüm bu öneriler, işbirliği ve iletişim süreçlerinin güçlendirilmesi için önemli bir rehber niteliği taşıyor. Bu yaklaşımlar, eğitimde başarıyı artırmak ve her öğrencinin potansiyelini en üst düzeye çıkarmak için kritik öneme sahiptir.

- ✓ Okullar, öğretmenlere kapsayıcı eğitimle ilgili daha fazla profesyonel gelişim fırsatı sunmalıdır. Öğretmenlere, farklı özel eğitim ihtiyaçlarına sahip öğrencilere daha iyi yanıt verme konusunda eğitim verilmelidir.
- ✓ Okul yönetimi, öğretmenler, aileler ve diğer uzmanlar arasındaki iletişimi ve işbirliğini geliştirmek için periyodik toplantılar ve iletişim araçlarını teşvik etmelidir.
- ✓ Okul yönetimi, kapsayıcı eğitim için daha fazla kaynak ve destek tahsis etmelidir. Bu, öğretmenlere daha iyi fiziksel sınıf düzenlemeleri ve öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun materyal sağlama olanağı sunacaktır.
- ✓ Okullar, ailelerin çocuklarının eğitimine daha fazla katılmalarını teşvik etmelidir. Düzenli veli-öğretmen toplantıları ve aile katılımı etkinlikleri düzenlenmelidir.
- ✓ Öğrencilere, kendi ihtiyaçlarını ve önerilerini paylaşma fırsatı verilmelidir. Bu, öğrencilerin okul yaşamlarına aktif katılımlarını teşvik edecektir.
- ✓ Okullar, iletişimi kolaylaştırmak için teknoloji ve dijital araçları kullanmalıdır. E-posta, dijital platformlar ve anlık iletişim araçları ile öğretmenler, aileler ve öğrenciler arasındaki iletişimi hızlandırabilir.
- ✓ Öğretmenler, her öğrencinin bireysel öğrenme ihtiyaçlarını karşılayan bireyselleştirilmiş eğitim planlarını oluşturmalı ve takip etmelidir.
- ✓ Öğretmenler, öğrencilerin ihtiyaçlarının zaman içinde değişebileceğini kabul etmeli ve öğrenme planlarını düzenli olarak güncellemelidir.

Bu öneriler, kapsayıcı eğitim uygulamalarını daha etkili hale getirmek ve farklı özel eğitim ihtiyaçlarına sahip öğrencilere daha iyi yanıt vermek için önemlidir. İşbirliği, iletişim ve bireyselleştirme temel taşlar olarak kabul edilmeli ve bu alanlarda iyileştirmeler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aşıroğlu, S. C. (2016). Okulöncesi öğretmen adaylarının farklılaştırılmış öğretim konusundaki öz-yeterliklerine ilişkin görüşleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 948-960.
- Bakker, N. (2015). Identifying the 'subnormal' child in an age of expansion of special education and child science in the Netreherlands (c.1954-1945). *History of Education*, 44(4), 460-479.
- Bauer, A. M. & Kroeger, S. (2004). *Inclusive classrooms: Video cases on CD-Rom activity and learning guide* (Vol. 1). Boston: Pearson
- Bochenek, H. (2008) *Approving or disapproving: parent perceptions of inclusion at the elementary level* (Doctoral Dissertation). Retrieved from Proquest. (3320683).
- Ekiz, D.(2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fantilli, R. D., & McDougall, D. E. (2009). A study of novice teachers: challenges and supports in the first years. *Teaching and Teacher Education*, 25(6), 814-825.
- Gay, G. (2002). Preparing for culturally responsive teaching. *Journal of Teacher Education*, 53, 106-116.
- Göl, H. & Sakız, H. (2020). Okul öncesi eğitimde rehberlik programının kapsayıcı eğitim ilkeleri doğrultusunda tasarlanması. *Nitel Sosyal Bilimler*, 2(2), 90-115.
- Gregory, G. H. ve Chapman, C. (2020). Farklılaştırılmış öğretim stratejileri: Tek beden herkese uymaz. (Çev. Ed: M. A. Sözer). Ankara: Pegem Akademi.
- Kara Eren, C. (2021). *Okul öncesi öğretmenlerine yönelik kapsayıcı eğitim mesleki gelişim programı: eğitimde evrensel tasarıma dayalı yüz yüze ve çevrimiçi programların etkililiği*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1(1), 62-80.

- Osgood, R. L. (2005). *The history of the inclusion in the United States*. Washington, DC: Gallaudet University Press
- Özsoy, Y., Özyürek, M., & Eripek, S. (1992). *Özel eğitime muhtaç çocuklar ve özel eğitim*. Ankara: Karatepe yayınları
- Polat, M. (2020). Türkiye'deki araştırmalar bağlamında kapsayıcı eğitim ve okul yönetimi. *Research in Education and Social Sciences*, 323, 335.
- Sertaş, B. (2020). *İlkokullarda Görev Yapan Okul Yöneticilerinin Kapsayıcı Eğitime Dair Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli
- Simon, C., Echeita, G., Sandoval, M., & Lopez, M. (2010). The inclusive educational process of students with visual impairments in Spain: An analysis from the perspective of organization. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 104(9), 565-570.
- Walker, S., & Graham, L. (2019). At risk students and teacher-student relationships: student characteristics, attitudes to school and classroom climate. *International Journal of Inclusive Education*, 1-18.
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin.